

ВІСНИК

Центру комерційного права

№ 22 '2006

Правничий клуб Центру комерційного права — це зібрання блискучих професіоналів, зіставлення різних поглядів, пошуки взаємоприйнятних рішень, змагання інтелекту й майстерності. Тема першого засідання: "Адміністративна відповідальність юридичних осіб: проблема системного впорядкування".

Центр комерційного права надає комп'ютерне обладнання Судовому інформаційному центру ВСУ для поповнення технічної бази системи господарських судів України.

1 200 державних виконавців України мали можливість підвищити кваліфікацію завдяки семінарам Центру комерційного права.

Зміст

Правничий клуб

Адміністративна відповідальність юридичних осіб: проблема системного впорядкування

Про перше засідання Правничого клубу, заснованого Центром комерційного права, розповідають юристи **Юрій Попов** та **Ольга Кільдюшкіна** 2

Аналітика

Нікчемні та оспорювані правочини

Скорочений варіант статті **Валентини Данішевської, Юрія Попова** та **Миколи Гусака** (повна версія — журнал "Підприємництво, господарство і право", 2006, березень) 5

Наші семінари

Удосконалення системи виконавчого провадження

У фокусі уваги — підвищення кваліфікації державних виконавців судових рішень 6

Правове регулювання підприємницької діяльності

Продовжується програма Центру правової просвіти для підприємців України 8

Нові публікації Центру 11

Добра новина 11

Вінницький прес-клуб 11

Адміністративна відповідальність юридичних осіб: проблема системного впорядкування

Студент-доповідач
Андрій Гусак та керівники
Центру **Девід Грір**
і **Валентина Данішевська**

За п'ять років роботи Центру комерційного права навколо нього згуртувалася когорта видатних юристів, які беруть участь у конференціях, семінарах, "круглих столах", робочих групах та інших заходах, що їх проводить Центр. Це широке коло однодумців, до якого входять народні депутати України, судді, науковці, освітяни, представники приватних юридичних фірм і державних установ. Між ними та фахівцями Центру встановилася та особлива атмосфера довіри й поваги, якої часто бракує професійним спільнотам, хоча вона є неодмінним фактором ефективного фахового середовища. Цінуючи цей унікальний професійний клімат, друзі Центру неодноразово радили започаткувати певну традицію регулярних зустрічей. Так визріла ідея створити

Правничий клуб Центру комерційного права. Деякі елементи було вирішено запозичити в американських колег, у потужній юридичній мережі так званих *Inns of Court*. Насамперед, це стосувалося участі старшокурсників-юристів в обговоренні поточних правових проблем. Адже початківці у професії практично не мають можливості поспілкуватися з метрами "на рівних" — у невимушеній атмосфері вільного обміну думками і досвідом. Студентам надається можливість презентувати тему кожного засідання, а вже потім досвідчені старші колеги розглядають її з різних поглядів. Зіставлення різних підходів до певної теми, пошуки узгоджених рішень, змагання інтелекту й майстерності, оригінальність думок і верховенство здорового глузду, глибина аналізу і дотепність коментарів, незвична співпраця студентів і академіків, суддів і адвокатів — ось що таке Правничий клуб Центру комерційного права. Його засновники і учасники сподіваються, що він стане тим "робочим майданчиком", де розробляються системні рішення й підходи до вдосконалення української юриспруденції.

Темою першого засідання Клубу було гостре й актуальне питання: "Адміністративна відповідальність юридичних осіб: проблема системного впорядкування". Її представив поважному зібранню студент Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка **Андрій Гусак**, а потім приєдналися метри, демонструючи широкий спектр підходів до проблеми. Огляд цієї яскравої дискусії зробили юристи Центру **Юрій Попов** та **Ольга Кільдюшкіна**. Пропонуємо його увазі наших читачів.

*Із часів Середньовіччя в Європі зберігається традиція неформальних зібрань людей однієї професії — цеху, гільдії тощо — з метою обміну досвідом та інформацією, підтримки товаришів по цеху, вироблення спільної тактики захисту своїх корпоративних інтересів. Кілька століть у Великій Британії існує модель цехових зібрань правників під назвою *Inns of Court*, що буквально означає "Суддівський заїжджий двір", оскільки служники Феміди прагнули приватного спілкування — поза роботою, зазвичай за спільною трапезою.*

*У сучасній Британії ці *Inns of Court* є, по суті, школами підвищення кваліфікації всіх учасників судового процесу: суддів, прокурорів, захисників, клерків та ін.*

На думку доповідача Андрія Гусака, очевидним є висновок, що до юридичних осіб в Україні можуть застосовуватись лише такі види відповідальності, як цивільна та адміністративно-правова. Якщо говорити про цивільну відповідальність, то для фізичних та юридичних осіб вона настає з однакових підстав, і порядок її застосування є майже ідентичним. Проте регулювання адміністративної відповідальності є різним для юридичних і фізичних осіб.

Кодекс України про адміністративні правопорушення передбачає, що суб'єктами відповідальності за цим Кодексом є лише фізичні особи, хоча і містить зауваження про те, що його положення поширюються на адміністративні правопорушення, відповідальність за вчинення яких передбачена законами, ще не включеними до Кодексу. Конституційний Суд України своїм рішенням № 7-рп/2001 (справа про відповідальність юридичних осіб) підкреслив, що під зазначеними законами слід розуміти закони, що встановлюють лише відповідальність фізичних осіб.

Таким чином, положення КпАП не поширюються на юридичних осіб. Разом з тим нині в Україні діє чимало законодавчих актів, які встановлюють відповідальність суб'єктів підприємництва у різноманітних сферах публічних відносин. І хоча ця відповідальність не називається адміністративною, аналіз її природи та порядку застосування дає підстави стверджувати, що за своєю суттю вона є саме адміністративною. Усі адміністративні санкції, що встановлюються законами України, можна умовно поділити на заходи організаційно-правового та майнового характеру. Темою розмови стали саме останні.

Відповідно до Конституції України право приватної власності є непорушним, а конфіскація майна може бути застосована виключно за рішенням суду. Визначення терміна "конфіскація" зустрічається в деяких нормативних актах, загальне визначення міститься у Цивільному кодексі України. На підставі аналізу законодавчих актів можна визначити такі ознаки конфіскації. По-перше, вона є санкцією за правопорушення і не пов'язана з зобов'язальним правом; по-друге, її змістом є безоплатне вилучення у власника його майна в дохід державного бюджету; по-третє, конфіскація застосовується лише у передбачених законом випадках. Таким чином, стає зрозумілим, що адміністративні санкції майнового характеру є нічим іншим, як конфіскацією. Отже, впливає висновок, що адміністративні санкції відповідно до Конституції повинні застосовуватись виключно в судовому порядку.

Зазначений висновок тягне принаймні два практично важливі наслідки. Перший стосується того, що на сьогоднішній день в українському законодавстві існує різне регулювання питання застосування адміністративних санкцій. В силу деяких законів повноваженнями застосо-

увати адміністративні санкції наділені не тільки судові органи, а й органи податкової інспекції та Пенсійний фонд. Такі положення не відповідають Конституції України, а відтак не повинні застосовуватись. Цей висновок почасти підтверджується практикою Верховного Суду України. Так, постановою судової палати у господарських справах Верховного Суду України, прийнятою у вересні 2004 р., підтверджено неможливість стягнення грошових коштів з рахунка особи на підставі платіжної вимоги органу Державної податкової служби. Другий наслідок стосується строків застосування адміністративно-господарських санкцій, встановлених ст. 250 Господарського кодексу України. Оскільки санкція має застосовуватись виключно судом, то вона застосовується не з моменту прийняття рішення певним органом (наприклад, органом Державної податкової служби), а з моменту прийняття відповідного рішення судом.

Зорислава РОМОВСЬКА,
професор, доктор
юридичних наук:
Спасибі вам за організацію цієї прекрасної і дуже потрібної зустрічі. Такі зібрання є позитивними з різних поглядів: ми ближче знайомимося один з одним, взаємозбагачуємося, з'ясовуємо самі для себе тонкощі нашої професії.

Зорислава Ромовська, Віктор Жуков, Іван Жуков, Андрій Олефіренко

Дискусія розпочалася з питання про коло суб'єктів адміністративної відповідальності. Була висловлена думка, що конструкція юридичної особи розроблена для цивільного права, її застосування в інших галузях права є небажаним; відтак в адміністративному праві більш прийнятним є використання поняття "організація". Втім, на думку учасників, таке твердження є дискусійним. Крім того, суб'єкт відповідальності має бути відповідачем у судовому процесі. Якщо говорити про суб'єктів адміністративної відповідальності, то виникає питання, яким чином до організації, яка не є юридичною особою, може бути застосована санкція майнового характеру. Якщо ж говорити про відшкодування шкоди, завданої державним органом неналежним здійсненням владних повноважень, то відповідачем за таким позовом, на думку учасників, має бути держава, а не її органи.

Обговорювалося і питання про можливість визначення публічно-правової відповідальності юридичних осіб як адміністративної з урахуванням того, що Конституційний Суд утримався від такого визначення. З цього приво-

Віктор ЖУКОВ,
президент юридичної фірми "Жуков і син":
Дуже вдячний, що запросили на ваш Клуб. Професійне середовище — це те, чого потребуємо ми всі, а особливо молоді юристи. Те, що вони отримують можливість спілкуватися зі старшими колегами, — чудова ініціатива Центру.

У США традиційна англійська модель Inns of Court перетворилася на потужну мережу організацій клубного типу. Головна мета цієї мережі — удосконалювати професіоналізм, покращувати якість фахових послуг. Більш глибоке етичне усвідомлення професії — головна мета цих зібрань. У засіданнях обов'язково беруть участь студенти. Для юридичної молоді це є унікальний шанс спілкування з визнаними "зірками" професії. Більше як 25 000 суддів усіх рівнів, адвокатів, вчених та студентів охоплені цією мережею. Понад 100 навчальних юридичних закладів США активно працюють з Inns of Court.

Ольга Кільдюшіна, Станіслав Шевчук, Микола Слюсаревський, Олена Беяневич

ду висловлювалися думки, що, по-перше, рішення Конституційного Суду України слід застосовувати з урахуванням наступних змін у законодавстві, зокрема з урахуванням набрання чинності Господарським кодексом України, тобто рішення Конституційного Суду України є певною мірою застарілим. По-друге, на даному етапі, коли питання відповідальності юридичних осіб врегульоване, немає жодної різниці — чи застосовувати єдиний термін "адміністративна відповідальність" для всіх видів публічно-правової (крім кримінальної) відповідальності фізичних і юридичних осіб, чи застосовувати, приміром, два терміни — "адміністративна відповідальність" та "адміністративно-господарська відповідальність". Висновки зроблені з положень Конституції України і від термінології не залежать.

Значну увагу учасники приділили практичній реалізації конституційного положення про застосування конфіскації судом. Необхідність вирішення всіх справ про застосування адміністративних санкцій судами може остаточно перевантажити судову систему, яка на сьогодні вже є перевантаженою після не завжди виправданого розширення судової компетенції. Здавалося б, цього можна уникнути, якщо визначити, що уповноважені

Євген КУБКО,

директор юридичної фірми "Салком":

Буду всіляко підтримувати цей прекрасний почин.

Особисте спілкування залишається у пам'яті.

Особливо важливо, що тут є молодь.

Приємно ділитися своїми думками саме з молодими.

Та й нам усім не вистачає от таких форм обміну інформацією. Дуже вдала у вас вийшла модель. Дякую.

органи влади приймають рішення про застосування адміністративних санкцій, і в разі незгоди юридична особа має право судового оскарження зазначеного рішення. Однак в такому випадку орган влади отримує повноваження щодо конфіскації, що суперечить статті 41 Конституції України. Слід мати на увазі, що Верховний Суд України визначив, що накладення санкцій можливе тільки за рішенням суду, а отже рішення органу влади має проміжний характер. Між тим законодавець вже намагався вирішити питання накладення санкцій за порушення правил дорожнього руху через судову процедуру, це навантажило суди, проте ситуація не покращилася. Тому необхідно шукати інші способи розв'язання проблеми, але вони мають відповідати Конституції України.

Одним із напрямів розвантаження судової системи, на думку учасників, могло би стати розширення застосування інституту наказового провадження. В першу чергу, це стосується виконання узгодженого податкового зобов'язання, яке не містить штрафних санкцій. Причому застосування інституту наказового провадження до стягнення адміністративних санкцій є неможливим, оскільки цей інститут не передбачає розгляду справи по суті та не

Володимир СУЩЕНКО,

професор, доктор юридичних наук:

Ваш Клуб — дуже хороша і правильна ідея.

Такі зустрічі сприяють розвиткові юридичної думки. Вони виховують наступні покоління юристів. Нам треба змінювати філософію, правосвідомість, правову культуру. Спочатку це має відбуватися у професійному середовищі, а потім поширюватися на все суспільство.

дозволяє врахувати ступінь вини порушника. Разом з тим стягнення податків через інститут наказового провадження видається таким, що здатне істотно зменшити навантаження на суди, що дозволить їм ефективно розглядати справи про застосування адміністративних санкцій в загальному порядку.

Учасниками обговорювалися й інші цікаві питання: про правову природу санкції, передбаченої ст. 208 Господарського кодексу України (та санкції, що була передбачена ст. 49 Цивільного кодексу УРСР), як адміністративної санкції; чи є обов'язковою наявність вини для притягнення до адміністративної відповідальності; що є виною юридичної особи; доцільність спроби визначення поняття вини у Цивільному кодексі України через об'єктивні ознаки, оминаючи психічне ставлення особи; правова природа дій державних виконавців, арбітражних керуючих, податкових керуючих як дій законних представників; окремі питання юридичної техніки тощо. •

НІКЧЕМНІ ТА ОСПОРЮВАНІ ПРАВОЧИНИ

Уберезні цього року в журналі "Підприємництво, господарство і право" опублікована стаття співробітників Центру комерційного права — директора **Валентини Данішевської** та юридичного консультанта **Юрія Попова**, написана у співавторстві з суддею Судової палати в адміністративних справах Верховного Суду України **Миколою Гусаком** щодо недійсності правочинів за ЦК УРСР¹. Хоча стаття присвячена регулюванню за кодексом, який вже втратив чинність, вона має практичне значення як перший крок до осмислення та оцінки нововведень, привнесених у відповідне регулювання Цивільним і Господарським кодексами України. Крім того, аналіз, наведений у статті, поряд із аналізом чинного законодавства є необхідним для з'ясування того, в якому напрямі варто змінювати відповідне регулювання в роботі з узгодження Цивільного та Господарського кодексів України.

Основні положення статті зводяться до такого.

Помилки регулювання за ЦК УРСР

На думку авторів, ЦК УРСР в частині регулювання відносин з приводу недійсних угод містив дві суттєві помилки.

Перша з цих помилок була юридико-технічною і полягала у тому, що для нікчемних та оспорюваних угод застосовувався один і той же термін — недійсні угоди. Внаслідок цієї помилки у правозастосуванні було знівельовано принципову різницю між нікчемними та оспорюваними угодами, яка полягає в тому, що в разі нікчемності угоди юридичні наслідки не наступають силою закону, а в разі оспорюваності угоди юридичні наслідки, які вже настали, відпадають силою судового рішення.

Друга помилка полягала у встановленні спеціальних правил щодо наслідків укладення та виконання такої угоди — так звана двостороння реституція (ч. 2 ст. 48 ЦК УРСР), що призводило до неможливості застосування інших загальних правил щодо наслідків неправомірної поведінки, зокрема в частині відшкодування доходів, які набувач мав або повинен був мати з цього майна, та інших наслідків безпідставного набуття майна, передбачених ст. 469 ЦК УРСР. Між тим ні історії римського права, ні правопорядкам сучасних зарубіжних країн (крім країн колишнього СРСР) не відомий будь-який механізм, спеціально призначений для регулювання майнових відносин сторін недійсної угоди; для цього використовуються універсальні засоби, в тому числі віндікаційні та кондикційні позови.

Зазначені помилки призвели до значних труднощів у правозастосуванні. Покажемо наявність різних підходів в офіційних позиціях Верховного Суду України (постанова Пленуму ВСУ України від 28.04.78 р. № 3 із змінами і доповненнями) та Вищого господарського суду України (роз'яснення ВАСУ України від 12.03.99 р. № 02-5/111 із змінами і доповненнями), в першу чергу, щодо можливості чи неможливості задоволення позовів про визнання угоди недійсною без одночасного застосування наслідків виконання недійсної угоди.

Судова практика щодо неукладених договорів

Згідно з сучасною усталеною судовою практикою у господарських справах позови про визнання договорів неукладеними є непідвідомчими судам, оскільки підписання таких договорів не створює правових наслідків, а тому не може призвести до порушення будь-чиїх прав; отже, і визнання договору неукладеним не може цих прав захистити. Якщо ж якась із сторін (або всі сторони) помилково виконали повністю або частково неукладений договір, то така сторона вправі була звернутись до суду з позовною вимогою про застосування наслідків безпідставного набуття майна, передбачених ст. 469 ЦК УРСР, в тому числі про повернення безпідставно придбаного майна та відшкодування доходів, які набувач мав або повинен був мати з цього майна. Згідно з ч. 3 ст. 469 ЦК УРСР у разі неможливості повернути безпідставно придбане майно в натурі повинна була бути відшкодована його вартість, що мала визначатися на момент придбання.

Зазначений підхід став можливим у судовій практиці завдяки застосуванню до таких договорів на підставі ст. 153 ЦК УРСР спеціального терміна "неукладені договори" для їх відмежування від інших недійсних угод, а також виходячи з того, що договір, який не укладено, просто не існує, — завдяки незастосуванню до таких договорів встановлених законом (зокрема, ч. 2 ст. 48 ЦК УРСР) правил про наслідки виконання інших недійсних договорів. Тим самим судовою практикою виправлено як першу помилку ЦК УРСР — вживання єдиного терміна "недійсна угода" для суттєво відмінних видів угод, так і другу помилку — встановлення штучних наслідків виконання таких угод. Такий підхід має наслідком створення доброго прикладу, закладення підвалин для встановлення в майбутньому належного регулювання відносин з приводу всіх нікчемних угод, та здійснення апробації такого регулювання судовою практикою.

Позови про визнання недійсними нікчемних угод

Існує поширена думка, що судове визнання недійсними нікчемних угод хоч і не є способом захисту порушеного суб'єктивного права, але є способом захисту охоронюваного законом інтересу, бо дозволяє прояснити права й обов'язки сторін. Автори статті спростовують це твердження, зазначаючи, що насправді розгляд справи про визнання нікчемної угоди недійсною далеко не завжди прояснює права та обов'язки сторін, а може навіть створювати помилкове уявлення про ці права та обов'язки.

Оскільки позов про визнання недійсними нікчемних угод не відповідає меті прояснення прав і обов'язків сторін, то, на думку авторів, запроваджувати його не слід. Тим більше, що апробація, здійснена судовою практикою, не свідчить про необхідність запровадження позовів про визнання договорів неукладеними, а навпаки, демонструє відсутність будь-яких проблем у зв'язку з непідвідомчістю судам таких спорів. •

¹ Гусак М., Данішевська В., Попов Ю. Нікчемні та оспорювані правочини: регулювання за Цивільним кодексом УРСР // Підприємництво, господарство і право. — 2006. — № 3. — С. 80-84.

УДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ

Семінар у Миколаєві

Тема удосконалення системи виконавчого провадження в країні четвертий рік знаходиться у фокусі уваги Центру комерційного права. Вагомим внеском Центру є серія практичних семінарів для державних виконавців. Програма навчання державних виконавців проводиться спільно з Департаментом державної виконавчої служби Міністерства юстиції України та передбачає проведення протягом 2006-2007 років по два семінари у кожній об-

ласті України для охоплення якомога ширшого кола учасників. Ця програма розроблялася на основі широкомасштабного опитування державних виконавців та представників бізнес-кіл, яке було проведене ще у 2003 році для визначення найбільш "болючих" питань виконавчого провадження. Так, було висвітлено питання співпраці державних виконавців з органами нотаріату, державним підприємством "Інформаційний центр" Міністерства юс-

Реформуванню системи примусового виконання судових рішень в Україні була присвячена зустріч експертів Центру комерційного права з директором Департаменту державної виконавчої служби України Геннадієм Стадніком. На ній також був присутній Гліб Кривенко, представник Агентства США з міжнародного розвитку, яке займається наданням міжнародної технічної допомоги. Учасники зустрічі обговорили нинішній стан з виконанням судових рішень в Україні, ознайомилися з основними напрямками проведення реформи виконавчого провадження та окремими її складовими, розробленими Департаментом державної виконавчої служби.

Пан Стаднік виклав присутнім своє бачення шляхів реформування державної виконавчої служби, назвав стратегічні цілі, а також наголосив на тих проблемах, подолання яких він вважає першочерговим. Зокрема, йшлося про статус виконавців, удосконалення процедури стягнення, про створення так званої "інфраструктури", що не відноситься до компетенції виконавчої служби, але тісно пов'язана з процедурою примусового виконання. Серед стратегічних завдань, що стоять перед Міністерством юстиції і Департаментом державної виконавчої служби, є утворення в Україні інституту

приватних виконавців. Серед проблем, що вимагають якнайшвидшого вирішення, учасники обговорення визначили такі:

- 1) низька заробітна платня державних виконавців;
- 2) низький рівень їх фахової підготовки;
- 3) не налагоджена система електронного адміністрування і контролю виконавчих проваджень;
- 4) відсутність доступу до державних реєстрів фізичних та юридичних осіб, а також реєстрів майна;
- 5) вкрай недосконала процедура продажу конфіскованого та арештованого майна.

На основі свого багаторічного досвіду у проведенні семінарів з підвищення кваліфікації державних виконавців Центр комерційного права запропонував розробку стандартної навчальної програми, проходження якої має бути обов'язковим для кожного кандидата на посаду державного виконавця. Таку програму доцільно включити як спеціальний курс до програми вищих навчальних закладів, а для осіб, що мають юридичну освіту, — забезпечити можливість пройти курс навчання у вищих навчальних закладах,

ВИКОНАВЧОГО ПРОВАДЖЕННЯ

тиції України в частині користування державними реєстрами, комерційними банками, арбітражними керуючими при відкритті провадження у справах про банкрутство боржника. Велику увагу було приділено обговоренню законодавчого регулювання та практичних аспектів діяльності державної виконавчої служби в Україні.

За останній час було проведено семінари з актуальних питань виконавчого провадження для державних виконавців Львівської, Миколаївської та Луганської областей. Як завжди, семінари проводилися на високому фаховому рівні. Учасники мали можливість обговорити проблеми, вирішення яких сприятиме ефективному виконанню судових рішень, як з лекторами, так і між собою, висловити свої власні пропозиції щодо вдосконалення законодавства, поділитися набутим досвідом з колегами. Всіх учасників забезпечено навчальними матеріалами з добіркою законодавчих актів за тематикою, а також практичним посібником "Виконавче провадження в Україні: актуальні питання", який є на сьогодні чи не єдиним посібником для виконавців.

Крім того, експерти Центру беруть участь у розробленні національного плану дій із забезпечення належного виконання рішень судів. Нещодавно Міністерство юстиції ухвалило останню версію цього документа і надіслало до інших міністерств для узгодження. Отримали цей документ і юристи Центру, що дали йому позитивну оцінку. Ними до проекту цього документа було роз-

роблено близько 20 пунктів, з яких до остаточного варіанта увійшло 14. Зокрема, такі заходи, як:

- удосконалення механізму звернення стягнення на майно, закріплене за філіями та представництвами боржника — юридичної особи;
- встановлення застави на рухоме і нерухоме майно боржника за судовим рішенням про стягнення грошових коштів;
- включення до Єдиного державного реєстру юридичних осіб та фізичних осіб — підприємців відомостей про банківські рахунки юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців, про накладення на ці рахунки арешту, про відкриті виконавчі провадження;
- встановлення порядку виконання рішень судів про стягнення коштів з держави;
- скасування Закону України "Про введення мораторію на примусову реалізацію майна";
- організація курсів підвищення кваліфікації державних виконавців.

Не потрапили до плану пропозиції щодо унеможливлення одночасного виконання рішень судів у разі колективного стягнення (стягнення на користь декількох кредиторів) через процедуру банкрутства та індивідуального задоволення вимог стягувача через інститут виконавчого провадження. •

1200 державних виконавців України отримали змогу підвищити свою кваліфікацію завдяки семінарам Центру комерційного права

що мають юридичні факультети, або на курсах підвищення кваліфікації Міністерства юстиції України, і отримати відповідний сертифікат.

Особливу увагу учасники наради приділили проблемі налагодження системи електронного адміністрування виконавчих проваджень, яка має кілька складових: технічну, матеріальну, юридичну. Так, рівень технічного забезпечення районних відділів державної виконавчої служби є вкрай низьким, що не тільки негативно впливає на оформлення справ, строки виконання тощо, але й унеможливує повноцінне функціонування електронної загальнонаціональної системи адміністрування. Крім того, сама система електронного адміністрування та обліку виконавчих проваджень є вкрай недосконалою, не відповідає вимогам звичайного діловодства, не забезпечує функцію контролю та статистики. Ситуація ускладнюється низькою якістю електронного зв'язку, який не забезпечує належного обміну даними з іншими реєстрами, що містять інформацію про фізичних та юридичних осіб або про належне їм майно.

Одним із найбільш вразливих — у розумінні наявності можливостей для зловживань та корупції — інститутів виконавчого провадження є аукціони з продажу конфіскованого та арештованого майна.

Зловживання відбуваються як на етапі оцінювання та формуванням початкової ціни продажу об'єкта конфіскації, так і на етапі оприлюднення інформації про продаж майна, організації аукціону та процедури його проведення. Директор Департаменту державної виконавчої служби зазначив, що необхідно утворити єдину базу даних про майно, що продається, а також забезпечити відкритий доступ до інформації про продаж майна через мережу Інтернет. Крім того, удосконалення потребують законодавчі вимоги і до організацій, які матимуть право організувати аукціони, і до самої процедури продажу майна з метою досягнення справедливої ціни.

Учасники зустрічі дійшли висновку, що надання допомоги Центром комерційного права може включати інтелектуальну та організаційну підтримку у розвитку відповідної галузі законодавства, підготовку навчальної програми для державних службовців, проведення навчальних семінарів з підвищення їхньої кваліфікації, удосконалення програмного забезпечення електронної системи адміністрування виконавчих проваджень, розробку Інтернет-версії бази даних про продаж майна, а також надання матеріальної допомоги у вигляді необхідного комп'ютерного обладнання. •

Правове регулювання підприємницької діяльності

У Вінниці пройшов семінар-тренінг з правової просвіти підприємців — цікавий, жвавий, продуктивний, як і всі семінари цього циклу. Після загального огляду законодавства, що регулює підприємницьку діяльність, підприємці детально розглядали разом з експертами Центру комерційного права та місцевими фахівцями цілу низку актуальних правових питань, безпосередньо пов'язаних з бізнесовою діяльністю. Учасники семінару позитивно оцінили захід, відзначили високий рівень лекторів, корисність роздаткових матеріалів, а особливо — знамениті "Юридичні абетки підприємця", які публікує та поширює Центр.

Пропонуємо читачам фрагменти бесіди, що відбулася між підприємцями Вінниччини та експертами Центру комерційного права — **Андрієм Волковим**, керівником відділу розвитку законодавства, та **Миколою Слюсаревським**, старшим юридичним радником.

Про реєстрацію

Микола Слюсаревський: Основним законом, що встановлює правила входження в бізнес, є Закон України "Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб — підприємців". Він дає відповіді на питання, яким чином підприємцю зареєструвати свій бізнес, за якою процедурою. Верховною Радою нещодавно було прийнято два закони, якими внесено зміни до Закону про держреєстрацію. Під час нашої розмови ви дізнаєтесь про зміст цього Закону та основні новації, які відбулися у ньому останнім часом.

Що не влаштувало в порядку державної реєстрації, який існував раніше, для чого необхідно було його змінювати?

Микола Слюсаревський: Якщо відповісти коротко — для його поліпшення. До прийняття Закону про держреєстрацію порядок державної реєстрації юридичних осіб та фізичних осіб підприємців визначався постановою Кабінету Міністрів, яка і регулювала цей процес. У постанові певним чином була описана процедура реєстрації новостворюваних суб'єктів підприємницької діяльності, проте вона не передбачала існування такого інституту, як Єдиний загальнодержавний реєстр цих суб'єктів, і не встановлювала порядку отримання інфор-

мації з реєстру заінтересованими особами. На відміну від України, в усіх європейських країнах існує не тільки сама по собі процедура реєстрації, але, як наслідок цієї реєстрації, створені реєстри суб'єктів підприємництва. Основна мета існування реєстрів — не здійснення контролю з боку держави за бізнесом, а надання підприємцям певних інформаційних послуг. Отже, і основна мета цього Закону — надання інформації всім, хто вирішив займатися бізнесом і хоче сам бути прозорим та відкритим, а також мати можливість отримати достовірну інформацію про своїх контрагентів, пересвідчитися у наявності повноважень у представників контрагентів, для того, щоб бути впевненим у стабільності укладених угод і вчинених правочинів. Тобто, основне завдання реєстру — не боротьба з фіктивним підприємництвом чи забезпечення фіскальних функцій (як, наприклад, відбувається у Росії, де держреєстрацією займається податкові органи, діяльність яких є фіскально-каральною), а визнання факту створення суб'єкта підприємництва, ведення обліку цих суб'єктів і створення таких умов, коли законослухняний бізнесмен, укладаючи угоду, матиме можливість отримати достовірну інформацію про існування свого контрагента, а отже й уберегтися від вступу у стосунки з фіктивною, юридично не існуючою фірмою, і відтак позбутися проблем з правоохоронними органами. Іноземні експерти під час розробки закону зазначали, що структури, які існують фіктивно і займаються нелегальним бізнесом, існують завжди і в усіх країнах. Проте їхня частка, порівняно з нормальними суб'єктами, складає близько 2-5 %. Боротьба з цим явищем не є метою законодавства про реєстрацію, це є предметом законів про кримінальні покарання. Тому у Законі, що визначає правила входження у бізнес та виходу з нього, не треба встановлювати перепони для законослухняних підприємців, навіть з огляду на те, що поміж них, можливо, з'являться особи, що намагатимуться порушити кримінальний закон.

Що дає підприємцям цей реєстр, у чому полягає їх інтерес?

Микола Слюсаревський: Головна цінність Єдиного державного реєстру юридичних осіб і фізичних осіб — підприємців полягає у тому, що з нього будь-яка зацікав-

лена особа може за незначну плату отримати необхідну для укладення угод та їх стабільності, достовірну інформацію про будь-яку іншу особу — свого потенційного контрагента. При цьому Закон побудовано таким чином, що держава не примушує осіб надавати інформацію про себе і не встановлює певні санкції за неподання інформації, як це було колись. Кожний підприємець, керівник або засновник юридичної особи, має бути зацікавленим, щоб у Реєстрі була актуальна, поновлена, правдива інформація про дійсне місцезнаходження, про повноваження її органів і представників тощо. Яким же чином стимулюється своєчасне внесення інформації до реєстру? Припустимо наступну ситуацію. Учасники господарського товариства своїм рішенням звільнили директора ТОВ та призначили нового. Повноваження колишнього директора щодо укладення угод, відчуження майна ТОВ припинені. Проте, доки ця інформація не внесена до реєстру, для всіх третіх осіб, які не знають про зміни у керівництві ТОВ, старий директор буде залишатися таким, що має право відчужувати майно ТОВ та породжувати для ТОВ інші зобов'язання. Укладені колишнім директором договори з особами, що не були обізнані із ситуацією зміни керівництва ТОВ, будуть дійсними. Закон передбачає, що відомості Єдиного державного реєстру вважаються достовірними та можуть бути використані в спорі з третьою особою, якщо до реєстру не внесено відповідних змін. Відомості, які підлягають внесенню до реєстру, але які не були внесені до нього, не можуть бути використані в спорі з третьою особою. Якщо ж учасники ТОВ своєчасно внесуть інформацію про зміни в керівництві їхнього ТОВ, то вони будуть гарантовані від можливих зловживань з боку звільненого керівника юридичної особи або її представника, позбавленого довіреності. Своєчасне внесення вказаної інформації, як видно із наведеного прикладу, корисне як учасникам ТОВ, оскільки захищає їх від зловживань з боку колишнього керівника, так і усім користувачам реєстру — потенційним контрагентам конкретного ТОВ, бо на надану їм з реєстру інформацію можна спиратися при прийнятті рішень, а якщо виникне така необхідність, то можна і посилатися у суді.

Розглянемо іншу ситуацію. Якщо ви зареєстрували юридичну особу, потім змінили адресу і не внесли до реєстру інформацію про зміну адреси, то Закон за це не встановлює ніяких штрафних санкцій. Але у випадку, якщо хтось розпочне з вами спір і звернеться до суду, суд надсилатиме копії позовних заяв та інші судові повідомлення за тією адресою, яка міститься у реєстрі. В подальшому суд може прийняти рішення не на вашу користь, вас віднайдє державний виконавець, розпочне примусове стягнення, накладе арешт на рахунки тощо. Безумовно, ви обурені, запитаете: "А як це так без нас прийняли рішення? Адже загальний принцип судової процедури — це участь сторін". Але в цьому випадку опорувати рішення вже пізно. Вважатиметься, що суд вас повідомляв належним чином за адресою, яка зазначена у реєстрі, і домогтися перегляду рішення, ухваленого не на вашу користь, буде дуже важко. У реєстрі фіксується інформація про осіб, які уповноважені укладати угоди від імені юридичної особи — вашого контрагента. Якщо ви укладете угоди і ведете бізнес з постійними партнерами, то вам, скоріше за все, не має сенсу кожного разу перевіряти інформацію про них у реєстрі. Але якщо до вас завітав потенційно привабливий контрагент, про якого ви мало що знаєте, не пошкодуйте грошей, щоб отримати витяг з реєстру, і хоча б дізнайтеся, чи існує така юридична особа, хто має право укладати угоди від її імені.

В який строк можна отримати інформацію з реєстру?

Микола Слюсаревський: Є спеціальний наказ Держкомітету з питань регуляторної політики та підприємництва, згідно з яким реєстратор повинен надати вам витяг з реєстру протягом п'яти днів. Коштує ця послуга 51 гривню (три неоподаткованих мінімуму громадян).

Як часто треба подавати до державного реєстру інформацію про зміни, які відбулись у юридичній особі?

Микола Слюсаревський: Є таке правило, що ви обов'язково повинні поновлювати інформацію про себе раз на 12 місяців. Проте, якщо у вас щось змінилося (адреса, або керівник органу, або встановлено обмеження на дії представників), то таку інформацію необхідно вносити якомога скоріше. Для подання такої інформації до реєстру існує спеціальна порівняно коротка форма про внесення змін, що заповнюється та подається державному реєстратору. У нашій "Юридичній абетці підприємця" є зразки форм, які треба заповнювати для внесення тих чи інших змін, що відбулись у юридичної чи фізичної особи — підприємця.

Яким чином реєстраційні органи повідомляють усі інші органи державної влади про реєстрацію юридичної особи чи фізичної особи — підприємця або про зміни у їхньому стані?

Микола Слюсаревський: У зв'язку з цим перейду до новел, що сталися і змінили ситуацію. Поки що в окремих містах не працює система "єдиного вікна", до якої прагнув законодавець. Працює лише система "єдиного офісу". Це такий стан, коли представники усіх органів (держреєстратор, податкова, пенсійний фонд тощо), пов'язаних із процедурою реєстрації, знаходяться в одному місці (офісі) і за одне відвідування представник новоствореної юридичної особи або підприємця може здійснити усі необхідні реєстраційні дії. Є добра новина, що стосується реального втілення принципу "єдиного вікна". У березні цього року Президент України підписав закон, яким внесено зміни до усіх законів, що пов'язані з реєстрацією у соціальних фондах, пенсійному фонді, податкових органах. Цими змінами передбачено, що інформація, яка надається державному реєстратору, має автоматично електронними засобами, з'єднаними у єдину мережу, потрапляти до усіх органів. Законодавець надав строк у 6 місяців для запровадження цього закону. Відтак, вже найближчим часом не треба буде ставати на облік в усіх цих структурах. Головним чином, йдеться про те, що слово "реєстрація" буде замінено терміном "взяття на облік". Невдовзі всі відомчі реєстри мають бути з'єднані в єдину систему, у якій обмін інформацією буде відбуватися автоматично.

Новації, про які ви кажете, торкнуться усіх суб'єктів чи лише новостворених?

Микола Слюсаревський: Спочатку це стосуватиметься лише новостворених суб'єктів, але в подальшому планується долучити й решту. Крім того, ви самі, за власною ініціативою, можете вносити інформацію про своє підприємство, якщо воно було зареєстроване раніше.

Про виконання судових рішень

Як виконати рішення господарського суду?

Андрій Волков: На жаль, випадки добровільного виконання судових рішень трапляються дуже рідко, тому для стягнення боргу кредитор доводиться звертатися до Державної виконавчої служби України, до компетенції якої належить примусове виконання судових рішень. Ко-

ли судові рішення може бути звернутим до примусового виконання? Як правило, не раніше, ніж воно набере законної сили. Рішення суду першої інстанції набирає законної сили після закінчення десятиденного строку з дня його прийняття. У разі подання апеляційної скарги, якщо рішення суду першої інстанції не скасовано, воно набирає законної сили після розгляду справи судом апеляційної інстанції. Постанови судів апеляційної, касаційної інстанцій та Верховного Суду України набирають законної сили з дня їх прийняття. Слід мати на увазі, що для державної виконавчої служби підставою для примусового виконання є не саме судові рішення, а наказ господарського суду, який є виконавчим документом.

Наказ видається стягувачеві або надсилається йому після набрання судовим рішенням законної сили. Видача наказу здійснюється господарським судом першої інстанції. При цьому, якщо справа переглядалася вищими судовими інстанціями, суд першої інстанції, як правило, видає наказ лише після повернення до нього матеріалів справи. Отже, на строк видачі наказу може вплинути порядок пересилки справ між судовими інстанціями, надходження документів від судової канцелярії до судді, врешті-решт, звичайна завантаженість суддів. Для того, щоб запобігти затримці у видачі наказу, можна порадити кредиторі негайно після набрання судовим рішенням законної сили та отримання вами відповідного рішення вищої судової інстанції звертатися до суду першої інстанції із заявою про видачу наказу. Згідно із законом, наказ про примусове виконання рішення господарського суду може бути пред'явлений до примусового виконання протягом трьох років з дня його видачі. Пропуск цього строку є підставою для відмови у відкритті виконавчого провадження, тому кредиторів не слід зволікати зі зверненням до Державної виконавчої служби.

Який порядок звернення до державної виконавчої служби для примусового виконання рішення суду?

Андрій Волков: Як будь-який орган державної влади, державна виконавча служба діє (виконує судові рішення) у порядку і у спосіб, що передбачені законами України. Основним законом, яким регламентується порядок примусового виконання судових рішень, є Закон України "Про виконавче провадження". Виконавче провадження відкривається державним виконавцем на підставі наказу господарського суду за заявою стягувача (кредитора) або його представника про примусове виконання судового рішення. Така заява разом із оригіналом наказу господарського суду подається до відділу державної виконавчої служби за місцем знаходження боржника.

Законом "Про виконавче провадження" встановлено, що державний виконавець у 3-денний строк з дня надходження до нього виконавчого документа має винести постанову про відкриття або відмову у відкритті виконавчого провадження. У разі відкриття виконавчого провадження державний виконавець у постанові встановлює строк для добровільного виконання рішення, який за загальним правилом не може перевищувати семи днів. Крім того, державний виконавець попереджає боржника про примусове виконання рішення після закінчення встановленого строку зі стягненням з нього виконавчого збору і витрат, пов'язаних з проведенням виконавчих дій. Копія постанови надсилається стягувачеві та боржникові. За заявою стягувача, з метою забезпечення виконання рішення про майнові стягнення, державний виконавець постановою про відкриття виконавчого провадження має право накладати арешт на майно боржника та накладати заборону на відчуження нерухомого майна. От-

же, у заяві про відкриття виконавчого провадження ви можете додатково просити державного виконавця про накладення арешту тощо. При цьому бажано вказати відому вам інформацію про майно боржника, місце його знаходження, рахунки в установах банків тощо.

Слід розуміти, що відшукати активи боржника, навіть державному виконавцеві, не так вже й легко. Тому від наявності у вас такої інформації залежить ваша економічна безпека, і про це необхідно потурбуватися заздалегідь. Ще на етапі укладання угод вам слід вимагати від свого партнера, який завтра може опинитися боржником, надати копії усіх необхідних документів (кодів, реквізитів банківських рахунків тощо).

Які наслідки, якщо рішення не буде виконано добровільно в установленій державним виконавцем строк?

Андрій Волков: Якщо боржник у встановлений строк добровільно не виконав рішення, державний виконавець повинен розпочати його примусове виконання. У такому випадку, крім стягнення з боржника суми боргу, з нього додатково ще буде стягнуто виконавчий збір, розмір якого становить 10% від стягнутої суми, а також витрати на проведення виконавчих дій. Слід розуміти, що процес примусового виконання судових рішень буває досить складним — розшукується майно, накладаються арешти, майно оцінюється, продається з прилюдних торгів тощо. Боржникові слід добре подумати, чи не краще йому виконати рішення добровільно, адже в протилежному випадку на нього будуть покладені досить значні витрати, пов'язані з проведенням виконавчих дій, залученням оцінювачів та експертів, організацією торгів тощо.

Який порядок звернення стягнення?

Андрій Волков: Першими під стягнення підпадають грошові кошти в національній та іноземній валюті, що обліковуються на рахунках в банках, готівка в касі, а також рахунки в цінних паперах у депозитаріях цінних паперів.

У разі відсутності коштів та цінностей, достатніх для задоволення вимог стягувача, стягнення звертається також на належне боржникові інше майно. Для цього державний виконавець накладає арешт на рухоме майно чи заборону на відчуження нерухомого майна, проводить опис майна та його вилучення. Слід пам'ятати, що інформація про наявність арешту або заборони на відчуження вноситься до державних реєстрів рухомого чи нерухомого майна, що, з одного боку, обмежує боржника у праві розпорядження цим майном, а з іншого боку — забезпечує звернення стягнення на майно. Продажу майна обов'язково передують його оцінка (до 1700 грн. оцінює виконавець, якщо більше — експерт). Оціночна ціна майна буде початковою на прилюдних торгах, тому при проведенні оцінки треба бути дуже уважним. Якщо ціна, що визначена державним виконавцем чи оцінювачем не задовольняє боржника чи стягувача, вони мають право оскаржити її у суді протягом 10 днів.

Як відбувається продаж?

Андрій Волков: Як вже зазначалося раніше, майно вис- тавляється на прилюдні торги за початковою ціною. Якщо за 2 місяці майно не було продане, то його переоцінюють, зменшуючи оціночну вартість, а відповідно й початкову ціну, на 30%. Якщо майно вдруге не продається упродовж двох місяців, державний виконавець пропонує його стягувачеві за оціночною вартістю (якщо оціночна вартість майна перевищує суму боргу, різниця підлягає виплаті боржникові). У разі, якщо протягом 15 днів стягувач не погодився забрати майно, то воно повертається боржникові і виконавче провадження закривається. •

Наші публікації

Шостий рік Центр комерційного права видає науково-практичний журнал "Українське комерційне право". Цей часопис, з одного боку, сприяє створенню доктрини комерційного (підприємницького) права в Україні, а з іншого є практичним посібником для юристів, державних службовців, підприємців. Нещодавно вийшов у світ сьомий номер журналу "Українське комерційне право", присвячений правовим аспектам корпоративних відносин, у тому числі корпоративним правам (їх поняттю, змісту, здійсненню тощо). Автори журналу розглядають корпоративні відносини в акціонерних товариствах на основі аналізу новел Цивільного та Господарського кодексів України, досліджують проблеми реалізації права власності корпорацій та роль менеджменту в розробленні мінімальних стандартів корпоративного управління та вивчають практику застосування кумулятивного голосування у Сполучених Штатах та деяких інших країнах. Окремі статті присвячені конфліктам всередині господарських організацій корпоративного типу та методам їх розв'язання за допомогою правових механізмів. Науковий редактор та автор провідної статті професор Валентин Щербина.

Також нещодавно вийшов черговий практичний посібник з популярної серії "Юридична абетка підприємця".

Автори посібника Сергій Середа та Олександр Татарський розглядають процедури створення юридичної

особи спільно з іноземним партнером, особливості такої реєстрації та порядок введення інвестицій в Україну, а також досліджують можливість ведення спільної підприємницької діяльності без створення юридичної особи. Окремі розділи присвячено правилам здійснення зовнішньоекономічної діяльності та вимогам і процедурам, передбаченим митним законодавством України. Як і завжди, у посібнику розміщено багато корисної довідкової інформації: зразки бланків інформаційних повідомлень, типових договорів про спільну діяльність, приклад заявки на одержання ліцензії, митні документи, Положення про форму зовнішньоекономічних договорів (контрактів) та корисні витяги із законодавчих актів.

З публікаціями Центру можна ознайомитися в електронному вигляді на нашій веб-сторінці:

www.commerciallaw.com.ua •

Вінницький прес-клуб ринкових реформ

У ті ж дні юристи Центру Андрій Волков та Микола Слюсаревський були гостями незалежного громадського прес-центру "Вінницький вибір". Вони розповіли журналістам про специфіку функціонування електронних реєстрів: Єдиного державного реєстру юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців і Єдиного державного реєстру судових рішень. Представників ЗМІ особливо цікавило, наскільки ведення реєстрів сприяє прозорості і відкритості бізнесу й судової влади, а також питання стосовно розумного балансу між правом людини на інформацію і правом на таємницю. Проводила засідання голова вінницького прес-клубу Наталя Болховська. •

Керівник Судово-інформаційного центру **Віталій Живаєв**, фінансовий аналітик Емерджинг маркет груп **Ребека Хавей**, керівник проекту "Центр комерційного права" **Девід Грір** при передачі обладнання

Добра новина

Агентство США з міжнародного розвитку надало матеріально-технічну допомогу у модернізації автоматизованої системи управління документообігу в господарських судах України. Керівник проекту "Центр комерційного права" Девід Грір та Ребека Хавей, фінансовий аналітик фірми "Емерджинг маркет груп", що адмініструє цей проект, зустрілися у Вищому господарському суді України з директором Судового інформаційного центру Віталієм Живаєвим та передали йому комп'ютерне обладнання для поповнення технічної бази системи господарських судів. Модернізація автоматизованої системи документообігу у господарських судах забезпечуватиме автоматизовану систему ведення діловодства. •

Редакційна рада:

Наталя Андрієвська,	Ольга Кільдюшкіна,
Андрій Волков,	Ольга Макара,
Девід Грір,	Юрій Попов,
Валентина Данішевська,	Інна Топал

Адреса:

вул. Круглоуніверситетська, 13,
м. Київ, 01024,
тел.: (044) 490-65-75,
факс: (044) 490-65-74
E-mail: clc@clc.com.ua,
web-site:
www.commerciallaw.com.ua

Table of contents

Legal Club

**Administrative Responsibility
of Legal Entities:**

Need for a Systemic Approach

CLC has established the "Lawyer's Club."

Yuriy Popov and Olga Kildiushkina,

CLC lawyers, report on the Club's

first gathering 2

Legal Analysis

**Unenforceable
and Controversial Deals**

Abridged article by *Valentyna Danishevska,*

Yuriy Popov and Mykola Husak,

on reconciling some provisions

of the Civil and Economic Codes

of Ukraine (for the full version, see the

"Pidpryemnytstvo, Hospodarstvo i Pravo"

Journal, March 2006) 5

CLC Workshops

**Improving Judicial
Enforcement**

In-service training course for state

enforcement officers rolls out in Ukraine 6

**Legal Regulation
of Some Areas in Business**

CLC continues its legal education

program for the business community 8

CLC Good News 11